

PPO SUTARTIS DĖL ŽEMĖS ŪKIO

Nacionalinės žemės ūkio srities paramos sistemos paremtos Sutartimi dėl žemės ūkio, dėl kurios susitarta per Urugvajaus derybų ratą (1986–1994 m.) ir kuri įsigaliojo 1995 m. Ilgalaikis Sutarties dėl žemės ūkio tikslas yra sukurti sąžiningą, į rinką orientuotą žemės ūkio prekybos sistemą ir pradėti reformų procesą vykdant derybas dėl įsipareigojimų paramos ir apsaugos srityse, taip pat nustatant griežtesnes ir geriau įgyvendinamas taisykles ir tvarką. Šia prasme žemės ūkis yra ypatingas sektorius, nes jam taikoma atskira sutartis, kurios nuostatos yra viršesnės.

TEISINIS PAGRINDAS

Atsižvelgdamos į 1947 m. Ženevoje pasirašyto Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT) ir 1994 m. Marakeše pasirašyto susitarimo, pagal kurį įsteigta Pasaulio prekybos organizacija (PPO), sąlygas, Europos Sąjunga ir jos valstybės narės veikia remdamosi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 207 (bendra prekybos politika), 217 ir 218 (tarptautiniai susitarimai) straipsniais (žr. suvestinę [5.2.2](#)).

BŽŪP IŠORĖS ASPEKTAI: BENDROJI SISTEMA

Nuo 1995 m. visai bendrai žemės ūkio politikai (BŽŪP) taikoma PPO nustatyta tvarka. Ji apima ir Ginčų sprendimo tarybą (GST), kurioje taikoma griežta ginčų sprendimo procedūra, užtikrinanti, kad sutarties šalys laikytųsi naujų daugiašalių taisyklių.

Be to, BŽŪP įtaką daro žemės ūkio srityje taikomos nuolaidos didelei grupei šalių, pasirašiusių įvairius daugiašalius ir dvišalius susitarimus, ir vienašališkai nukrypti leidžiančios nuostatos, taikomos pagal bendrąją lengvatų sistemą (BLS). Šie susitarimai lemia aukštą žemės ūkio produktų importo iš besivystančių šalių į Europos Sąjungą lygį (žr. faktų suvestinę [3.2.10](#), VI lentelė).

PPO SUTARTIS DĖL ŽEMĖS ŪKIO

1947 m. pasirašytas GATT susitarimas pradžioje buvo taikomas žemės ūkiui, tačiau jame buvo trūkumų, todėl jį pasirašiusios šalys (arba susitariančiosios šalys) praktiškai netaikė šiam sektoriui bendrajame susitarime išdėstytų principų. 1947–1994 m. laikotarpiu narės galėjo taikyti eksporto subsidijas pirminiems žemės ūkio produktams ir tam tikromis sąlygomis nustatyti importo apribojimus. Dėl to prekiauti pagrindinėmis žemės ūkio prekėmis buvo daug sunkiau nei kitokiomis prekėmis. Taigi, sąžiningos ir į rinką orientuotos prekybos žemės ūkio produktais sistemos kūrimas buvo sunkus ir ilgas procesas, o derybos užbaigtos per Urugvajaus derybų ratą. PPO prekybos susitarimuose ir susitarimo memorandumuose dėl prekybos (jie buvo pasirašyti

1994 m. ir įsigaliojo 1995 m. sausio 1 d.) žemės ūkiui suteiktas specialus statusas, nes jam taikoma speciali sutartis – Sutartis dėl žemės ūkio, kurios nuostatos yra viršesnės. Be to, žemės ūkio produktų gamybai bei prekybai taikomos ir kai kurios Sutarties dėl sanitarinių ir fitosanitarinių priemonių taikymo (SFS sutarties) nuostatos bei Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS) nuostatos, susijusios su geografinėmis nuorodomis. Be to, Sutarties dėl žemės ūkio nuostatas papildo Sutartis dėl techninių prekybos kliūčių ir techninės pagalbos priemonės.

Šios sutartys įgyvendinamos gana lanksčiai ir palankiai, pirma, PPO priklausančioms besivystančioms šalims (joms taikomos specialios ir diferencijuotos sąlygos) ir, antra, mažiausiai išsivysčiusioms šalims bei besivystančioms šalims, kurios importuoja daugiau maisto produktų, nei eksportuoja (specialios nuostatos).

Vadovaudamosi Sutartimi dėl žemės ūkio PPO valstybės narės įsipareigojo įgyvendinti galiojančią žemės ūkio politikos reformos programą, kurioje nustatyti privalomi įpareigojimai trijose pagrindinėse srityse.

A. Patekimas į rinką

Sutartimi dėl žemės ūkio bandyta sudaryti palankesnes patekimo į rinkas sąlygas, nustatant, kad:

- visos sienų apsaugos priemonės bus paverstos muitais (tarifų ekvivalentais), kurie vėliau bus palaipsniui mažinami (išsivysčiusioms šalims – 36 proc. per 1995–2000 m. laikotarpį, palyginti su ataskaitiniu 1986–1988 m. laikotarpiu; besivystančioms šalims – 24 proc.);
- konkreitiems produktams, kuriems tarifai nenustatomi, taikomi įsipareigojimai trečiosioms šalims sudaryti minimalias patekimo į rinką sąlygas, nustatant tarifines kvotas, kurios 2000 m. pabaigoje turėjo sudaryti 5 proc. per ataskaitinį 1986–1988 m. laikotarpį suvartoto kiekvienos produktų grupės kiekio;
- išsaugomos bent 1986–1988 m. galiojusios importo muitų tarifų nuolaidos (dabartinės patekimo į rinką sąlygos); nustatyta specialioji apsaugos sąlyga, kuri įsigalioja importui viršijus nustatytą viršutinę ribą arba importo kainoms nukritus žemiau nustatyto lygio.

B. Vidaus parama

Diferencijuotos paramos dydžio mažinimas priklauso nuo jos pobūdžio. Parama suskirstoma į atskiras „dėžes“ atsižvelgiant į tai, kiek ji gali iškreipti prekybą žemės ūkio rinkose.

- „Geltonoji dėžė“, dar vadinama bendruoju paramos dydžiu (BPD), apima kainų palaikymą ir paramą, susietą su gamyba, ir jai taikoma mažinimo prievolė. Per šešerius metus ji turėjo būti sumažinta 20 proc., palyginti su ataskaitiniu 1986–1988 m. laikotarpiu. Be to, visos PPO narės gali taikyti de minimis išlygą, kuria remiantis esamas BPD gali būti netaikomas paramai, kurios suma mažesnė kaip 5 proc. atitinkamo gaminių vertės (specialioji parama) arba visos žemės ūkio produkcijos (nespecialioji parama). Besivystančioms šalims taikoma 10 proc. viršutinė riba.

- „Mėlynoji dėžė“ apima paramą, susijusią su pasiūlos kontrolės programomis, kurioms paramos mažinimo įpareigojimai netaikomi, pvz., tiesioginei paramai už plotą ir nuolatinį ar priskiriamą derlingumą, apskaičiuojamą pagal galvijų skaičių (kompensacinė pagalba, patvirtinta pagal BŽŪP 1992 m.) (žr. suvestinę 3.2.3). Tačiau kiekvienam produktui skiriama parama pagal BPD ir pagalba, priskirta „mėlynajai dėžei“ (visas BPD), negali viršyti bendros paramos sumos, suteiktos 1992 prekybos metais.
- „Žalioji dėžė“ apima dvi paramos grupes. Pirmajai priskiriamos viešųjų paslaugų programos (pvz., mokslinių tyrimų, mokymo, populiarinimo, pardavimų skatinimo, infrastruktūros, vidaus paramos maisto produktais arba valstybinių atsargų maisto saugos tikslais). Antroji grupė susijusi su visiškai atsietomis nuo gamybos tiesioginėmis išmokomis gamintojams. Tai visų pirma pajamų ir saugumo garantijų programos (vykdomos gaivalinių nelaimių atvejais, valstybei finansiškai remiant derliaus draudimą ir pan.), struktūrų pritaikymo programos ir aplinkos apsaugos programos. Visai „žaliajai dėžei“ priskiriamai paramai, kuri laikoma suderinama su PPO sistema, mažinimo įpareigojimas visiškai netaikomas.

C. Eksporto subsidijos

Palyginti su ataskaitiniu 1986–1990 m. laikotarpiu, paramos eksportui (išskyrus jautieną, kurios atveju taikomas 1986–1992 m. ataskaitinis laikotarpis) mastas per šešerius metus turėjo sumažėti 21 proc. apimties požiūriu ir 36 proc. biudžeto požiūriu. Toks linijinis mažinimas Europos Sąjungoje buvo vykdomas 20 produktų grupių. Perdirbamiems produktams taikytas tik biudžeto mažinimo įpareigojimas.

SUTARTIES DĖL ŽEMĖS ŪKIO POVEIKIS BŽŪP

Vykdam 1992 m. BŽŪP reformą iš dalies buvo siekiama sudaryti palankesnes sąlygas pasirašyti Sutartį dėl žemės ūkio per Urugvajaus derybų ratą. Europos Sąjunga iš esmės laikėsi pagal Marakešo susitarimą prisiimtų įsipareigojimų.

A. Patekimas į rinką

Europos Sąjungos įsipareigojimai dėl privalomų maito normų taikomi 1 764 tarifų eilutėms. Sutarties įgyvendinimo laikotarpio pradžioje žemės ūkio maisto produktams taikytas 26 proc. vidutinis privalomas maitų tarifas laikotarpio pabaigoje buvo sumažintas iki 17 proc. Be to, 775 tarifų eilutėms iš 1 764 Europos Sąjunga netaiko maitų arba taiko minimalius maitų tarifas. Tik 8 proc. tarifų eilučių maito mokestis viršija 50 proc. Didžiausi tarifai taikomi pieno produktams, jautienai, grūdinėms kultūroms ir jų produktams, cukrui ir saldikliams. Europos Sąjunga iš viso nustatė 87 tarifų kvotas: iš jų 37 priskiriamos „minimalaus patekimo į rinką“ grupei ir 44 „dabartinio patekimo į rinką“ grupei. 2014 m. apie 71 proc. viso žemės ūkio maisto produktų importo (72 mlrd. eurų vertės) pateko į Sąjungą netaikant maitų.

B. Eksporto subsidijos

Iki to laiko, kai 2013 m. BŽŪP reformos metu buvo panaikintas subsidijuojamas eksportas, dauguma jo atvejų, apie kurias buvo pranešta PPO, teko Europos Sąjungai. 2017 m. jos sumažėjo iki nulio. Tačiau reikia turėti omenyje, kad pagalbos maisto produktais, eksporto kreditų ir valstybės komercinių įmonių srityse daugeliui mūsų

pagrindinių konkurentų veiksmų PPO nustatyta tvarka netaikoma. ES nuo šiol eksporto gražinamąsias išmokas naudos tik išimties tvarka, siekdama įveikti rimtas rinkos krizes. Eksporto gražinamųjų išmokų dalis Europos Sąjungos žemės ūkio biudžete sumažėjo nuo 29,5 proc. 1993 m. (10,1 mlrd. EUR), kai ES sudarė 12 valstybių narių, iki 0 proc. 2017 m., kai ES sudarė 28 valstybės narės (žr. suvestinę 3.2.2). Buvo gerokai sumažintos išmokos už tam tikrus ES gaminamus produktus: visų pirma išmokų mažinimas buvo taikomas sviestui, rapsams, sūriui, vaisiams ir daržovėms, kiaušiniams, vynu ir mėsos gaminiams. Paskutinį kartą pranešimas PPO pateiktas 2016–2017 m. laikotarpiu (G/AG/N/EU/55, 2019 m. kovo 28 d.).

C. Vidaus parama

Po 2003 m. BŽŪP reformos, kai buvo atsieta didžioji dalis egzistavusios tiesioginės paramos, ir po vėlesnių atskirų sektorių reformų didžiąją dalį „geltonajai ir mėlynajai dėžėms“ priklausiusių atvejų buvo galima priskirti „žaliajai dėžei“ (2016–2017 m. 61,6 mlrd. EUR, žr. toliau pateikiamą lentelę). „Geltonosios dėžės“ (bendrasis paramos dydis – BPD) biudžetas labai sumažėjo: nuo 81 mlrd. EUR sutarties laikotarpio pradžioje iki 6,9 mlrd. EUR 2016–2017 m., nepaisant to, kad į ES įstojo naujų narių. Taigi Europos Sąjunga iš esmės laikosi Marakeše dėl BPD priimtų įsipareigojimų (72,38 mlrd. EUR per metus). Be to, tuo pačiu pranešimo laikotarpiu „mėlynosios dėžės“ biudžetas siekė 4,6 mlrd. EUR.

ES VIDAUS PARAMA, APIE KURIĄ PRANEŠTA PPO (mln. EUR)	„ŽALIOJI DĖŽĖ“ (suma ir %)	„MĖLYNOJI DĖŽĖ“ (suma ir %)	„GELTONOJI DĖŽĖ“ (BPD) (suma ir %)	BENDRA PARAMOS SUMA, APIE KURIĄ PRANEŠTA
2011–2012 m. laikotarpis (G/AG/N/ES/20)	70 976,8 87,8 %	2 981,1 3,7 %	6 858,9 8,5 %	80 816,8 100 %
2012–2013 m. laikotarpis (G/AG/N/EU/26)	71 140,0 89,1 %	2 754,2 3,5 %	5 899,1 7,4 %	79 793,3 100 %
2013–2014 m. laikotarpis (G/AG/N/EU/34)	68 697,8 88,8 %	2 663,6 3,4 %	5 971,7 7,8 %	77 333,1 100 %
2014–2015 m. laikotarpis (G/AG/N/EU/43)	65 256,8 87,3 %	2 878,8 3,8 %	6 642,3 8,9 %	74 777,9 100 %
2015–2016 m. laikotarpis (G/AG/N/EU/46)	60 828,5 84,2 %	4 331,1 6,0 %	7 101,8 9,8 %	72 261,4 100 %

2016–2017 m. laikotarpis (G/ AG/N/EU/55)	61 696,1 84,2 %	4 641,2 6,3 %	6 944,5 9,5 %	73 281,8 100 %
---	--------------------	------------------	------------------	-------------------

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Europos Parlamentas visada labai dėmesingai stebėjo, kaip vyksta daugiašalės derybos, ypač derybos žemės ūkio klausimais. Tai rodo nemažai priimtų rezoliucijų: (pvz., 1999 m. gruodžio 18 d. rezoliucija dėl trečiosios PPO ministrų konferencijos Sietle, 2001 m. gruodžio 13 d. rezoliucija dėl PPO susitikimo Dohoje, 2003 m. vasario 12 d. rezoliucija dėl derybų PPO dėl prekybos žemės ūkio produktais, 2003 m. rugsėjo 25 d. rezoliucija dėl penktosios PPO ministrų konferencijos Kankūne, 2005 m. gruodžio 1 d. rezoliuciją dėl pasirengimo šeštajai PPO ministrų konferencijai Honkonge, 2006 m. balandžio 4 d., 2008 m. spalio 9 d., 2009 m. gruodžio 16 d., 2011 m. rugsėjo 14 d., 2013 m. lapkričio 21 d. ir 2015 m. lapkričio 26 d. rezoliucijos dėl Dohos derybų raundo įvertinimo ir 2017 m. lapkričio 15 d. rezoliucija dėl daugiašalių derybų rengiantis 11-ajai PPO ministrų konferencijai Buenos Airėse). Parlamentas visuomet ragino Komisiją ginti Europos gamintojų ir vartotojų interesus ir valstybių, su kuriomis Europos Sąjunga istoriškai artimai bendradarbiavo (AKR valstybių), ūkininkų interesus. 1999 m. vadinamojo Tūkstantmečio rato pradžioje Parlamentas pareiškė remias požiūrį, kurio laikosi Europos Sąjungos derybininkai, t. y. pirmenybę teikti Europos žemės ūkio modeliui, grindžiamam žemės ūkio veiklos daugiafunkciškumu. Daugelyje rezoliucijų Europos Parlamentas patvirtino savo pritarimą ir pabrėžė, kad svarbu aiškiai pripažinti su prekyba nesusijusius klausimus ir atsižvelgti į piliečių poreikius, susijusius su maisto sauga, aplinkos apsauga, maisto kokybe ir gyvūnų gerove.

Nuo 2017 m. JAV prezidentu išrinkus Donaldą Trumpą, JAV teikia pirmenybę dvišaliam bendradarbiavimui ir tai pakenkė daugiašalei prekybos sistemai, tai matoma iš, pvz., 2019 m. JAV tarifų karo su Kinija arba PPO Apeliacinio komiteto veiklos sustabdymo. Turėdami tai mintyje, Europos Sąjunga ir Europos Parlamentas sieks išsaugoti PPO daugiašalės sistemos pasiekimus, visų pirma prekybos žemės ūkio produktais srityje (2019 m. gruodžio mėn. ES jau pasiūlė PPO valstybėms narėms laikinąją apeliacinę procedūrą, kuri pakeistų Apeliacinį komitetą).

François Nègre
02/2020

